

Мігірін П. І.,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

БАГАТОКУЛЬТУРНІСТЬ КАНАДИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ І ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ

У статті проведено комплексний аналіз формування та здійснення політики багатокультурності у Канаді, її політичного досвіду та суспільної практики. Визначено головні чинники, які вплинули на політику держави за сучасних умов глобалізації.

Ключові слова: багатокультурність, національні меншини, етнічні групи, квебекська проблема, культурне розмаїття, толерантність.

В статье проведён комплексный анализ формирования и осуществления политики многокультурности в Канаде, её политического опыта и общественной практики. Определены основные факторы, повлиявшие на политику государства в современных условиях глобализации.

Ключевые слова: многокультурность, национальные меньшинства, этнические группы, квебекская проблема, культурное разнообразие, толерантность.

The process of outlining and carrying out of the Canadian Multiculturalism policy, the country's political experience and its social practice are analyzed in an all-embracing way. The basic factors influencing the policy of the state under present-day conditions of globalization are defined.

The key words: multiculturalism, national minorities, ethnic groups, Quebec problem, cultural diversity, tolerance.

Наприкінці ХХ ст. у світі стався вибух етноконфесійних конфліктів, частина з яких спровокували криваві етнічні чистки (для прикладу, події Балканських воєн кінця ХХ ст.). У центрі уваги опинилися також питання нівелювання чи "розмивання" національних особливостей етнічних груп та цілих народів. Термін "багатокультурність" вказує на те, що національне суспільство, спочатку як гомогенне, зазнало якісних змін, і внаслідок імміграції в його структурі з'явилися нові етнічні меншини, внаслідок чого зародилися різні форми культурного плюралізму [1, с. 145].

В той же час однією з визначальних рис світового культурного розвитку протягом останніх років минулого століття стало утвердження поняття мультикультуралізму. В основі концепції мультикультуралізму – відхід від ідеалу чітко окресленої, основаної на єдиній мові, спільній естетичній та ідейній традиції національної культури на користь рівно-правного співіснування численних культур, стилів життя та творчих практик, притаманних різним етнічним, соціальним, релігійним чи навіть віковим групам з їхніми специфічними ідентичностями. Саме таке поняття мультикультуралізму закладене в численні документи, ухвалені останнім часом поважними міжнародними організаціями. Зокрема, проект Декларації з міжкультурного діалогу та запобігання конфліктам, що обговорювався в Раді Європи, передбачає, що принцип "культурного різноманіття" "не може бути застосований у термінах "більшості" або "меншості", бо такий підхід відокремлює культури і спільноти одна від одної" [8, с. 68].

Окреслені проблеми стають дедалі актуальніші й привертають увагу багатьох науковців. Зокрема, дослідженню цих проблем присвячені праці Д. Хартлея, С. Драгоєвича, П. Макларена, П. Фрейре, Х. Воде, Н. Хорна, вітчизняних дослідників В.В. Богатирець, О.М. Волкової, О.Б. Слоновьов-ської та інших, а також матеріали щорічних доповідей департаменту освіти США та матеріали численних конференцій із цієї проблематики.

Однією з перших концепцій "управління культурною різноманітністю" стала згадана концепція мультикультуралізму, яка, за твердженням хорватського культуролога Саніна Драгоєвича, "означає, що державні освітні й культурні органи мають визначати політику, конкретні заходи та ініціативи, які б надавали можливість різним культурам розвиватися поруч у межах однієї країни" [12, С. 137].

Динамічнішою, на погляд С. Драгоєвича та його однодумців, є концепція інтеркультуралізму (популярна з 1980-х років). У ній наголос робиться якраз на забезпеченні активного й позитивного діалогу різних культур у суспільстві, на їхньому взаєморозумінні та взаємозбагаченні.

Окрім науковців, своє тлумачення мультикультуралізму (полікультурності) як державної політики дають і законодавці. Серед піонерів у справі реального впровадження його засад у державне життя виявилася багатоетнічна Канада.

Хотілося б зазначити, що цінним і важливим для України має стати саме канадський досвід щодо політики багатокультурності. Канада належить до числа розвинутих країн з поліетнічним складом населення, котре склалося, головним чином, у результаті європейської колонізації, а пізніше – імміграції з інших континентів. Населення цієї країни поділяється на три категорії: дві національні державоутворюючі групи – англоканадці та франкоканадці; корінне населення та імміграційні національні меншини. Тут поруч з європейськими, африканськими, азійськими іммігрантами (та їхніми нащадками) живуть численні корінні народи – індіани, ескімоси, алеути. Отже, канадська нація – це етнічно складне утворення. Зрозуміло, що за таких обставин необхідно було віднайти об'єднавчу ідею, яка, перетворившись у політико-правову практику, сприяла би консолідації канадського суспільного організму, формуванню єдиної канадської політичної нації. Один із шляхів такої консолідації багато дослідників вбачають у закріпленні національної самобутності способом протиставлення канадської "етно-культурної мозаїки" американському "тиглеві". Політики вважають, що Канада

служе для всього людства чудовим прикладом справедливого та толерантного ставлення до етнічних відмінностей, ця країна більшою мірою, ніж США, прагне до сприйняття Європи, вона більш прогресивна, більш толерантна, більш соціально спрямована країна [3, с. 56].

Саме політичні реалії Канади кінця 60-х – початку 70-х рр. вплинули на розробку теоретичних засад багатокультурності та застосування їх у багатоетнічній канадській дійсності. Прагматичний крок тодішнього ліберального уряду П. Трюдо був доволі далекоглядним, і, власне, він став однією із ключових реалій, сприяючи налагодженню міжетнічних стосунків. Серед інших причин формування та здійснення політики багатокультурності слід вважати лібералізацію імміграційної політики Канади, внаслідок чого до Канади линув потік іммігрантів також з країн, що розвивалися.

На певних етапах формування урядової політики стосовно врегулювання міжетнічних проблем “спостерігалася тенденція забезпечення не лише культурних та освітніх, але й політичних прав різних спільнот” [6, с. 97].

Таким чином, на правовій основі багатокультурності в Канаді сформувалися не лише національна політика та характер, перспективи відносин між державою та національною більшістю, з одного боку, та етнічними, культурними, мовними, релігійними меншинами, з іншого, а й само етнополітичне право зі своїми національними особливостями [7, с. 264]. Квінтесенція такої ідеології загалом постає в тому, що держава дотримується деякої стратегії стосовно меншин, яка передбачає залучення різних груп до процесу управління та самоуправління на різних рівнях ієрархії держави [9, с. 154].

Визначальними у канадському законодавстві стали Акт “Про громадянство” (Canadian Citizenship Act, 1947), Канадський Акт “Про права людини” (Canadian Human Rights, 1960), Закон “Про офіційні мови” (Official

Languages Act, 1969). В 1971 році канадським федеральним парламентом було прийнято “Закон про канадську багатокультурність” (The Canadian Multiculturalism Act) [11, с. 187].

Аналізові громадської думки щодо політики багатокультурності та її впливу на міжетнічні відносини, на розвиток різних культур, віросповідань, підтримку процесу інтеграції у багатокультурну спільноту сприяли дані соціологічних опитувань, які проводились авторитетним соціологічним центром Environics (Social Cohesion Survey). Останні дали змогу виявити суспільні настрої на динаміку змін політичних уподобань у період 2008-2012 рр.

На думку канадських науковців Д. Маківера, Дж. Сміта, Д. Беннета, “багатокультурність, на відміну від концепцій етнічності, – це досвід і технологія структурно-організаційної діяльності держави, а принцип забезпечення соціальної рівності, паритету меншин та двох націй засновниць у Канаді визначає багатокультурність як політику визнання [2, с. 65]”.

Нині є актуальною квебекська проблема, оскільки сепаратизм Квебеку тісно переплітається із регіоналізмом. Шляхи розв’язання цієї проблеми і прийняття політичних рішень щодо неї стали своєрідним стимулом для розвитку політики багатокультурності. Частина франкоканадців сприймає її як намір підірвати їх позиції “нації-засновниці” і негативно ставиться до визначеної концепції. Адже у рамках цієї політики франкофони не посідають особливого місця, тобто розглядаються не як нація, а як представники однієї з багатьох культур. Ігнорування потреб та інтересів етнічних груп становить небезпеку для суспільства, а політика підтримки багатокультурності та етнічних меншин, яку проводить федеральний уряд Канади, навпаки сприяє його єдності [1, с. 137].

Одним із найвагоміших чинників, які допомогли не лише франкомовним канадцам, але й українській спільноті в Канаді та іншим етнічним групам відстоювати свої права протягом останніх десятиліть, була регіоналізація підтримки основних федеральних партій та послідовна політика урядів меншин в Оттаві. Зростання націоналізму франкоканадців вплинуло певним чином на підвищення етнічної свідомості українських канадців та інших меншин: крім того, цей вплив стимулював запити українців на культурно-лінгвістичні гарантії, та зробив внесок в об’єднання різноманітних етнічних організацій у початкову коаліцію (так звану третю силу), яка могла б потенційно впливати на рівновагу сил, що змінюється, між двома головними етнічними групами країни. Слід зазначити, що українська спільнота Канади зробила вагомий внесок у культурно-історичне та суспільно-політичне життя країни. Українські канадці, які за даними перепису 2001 року є за чисельністю 9-ою етнічною групою в державі, посідають чільне місце у розробці та поширенні ідей та стратегій, що, зрештою, перетворилися на політику багатокультурності. Дуже показовим є той факт, що українська етнічна група протягом свого перебування на канадській землі зорганізувалася як невід’ємна складова частина поліетнічного організму. Вона досягла досить високого рівня акультурації та адаптації у канадське суспільство шляхом своєї суспільно-політичної та соціально-економічної інтеграції [4, С. 28].

Незважаючи на те, що в Канаді на державному рівні існує паритет двох мовних груп (“charter groups”), більшість канадського населення відноситься до англомовної групи і лише не більше ніж два відсотки розмовляють французькою. Тому для багатьох англомовних дітей основний шлях для засвоєння французької мови є спеціально організоване навчання в школі, і це нагадує вивчення іноземної мови в освітніх закладах Німеччини.

Однак, головною особливістю канадської моделі є так звані імерсійні програми, які описані вченими Свейном, Бариком і вперше реалізовані за вимогою батьків-білінгвів у 60-ті роки у франкомовній провінції Квебек. У більшості джерел імерсія трактується як довготривале занурення учнів в іншомовне середовище при незначному використанні рідної мови й розглядається як поняття, ідентичне білінгвальному навчанню.

Даний варіант навчання отримав свій подальший розвиток у так званих європейських школах, навчальні плани яких передбачають вивчення від трьох до дев’яти іноземних мов. У цьому випадку можна говорити про

трансформацію білінгвальної освіти в полілінгвальну, а бікультурне виховання – у полікультурне [10, с. 94].

У зарубіжній практиці трапляються спроби узагальнити світовий досвід білінгвального навчання і створити різноманітні типології існуючих білінгвальних програм.

Для успішної реалізації концепції білінгвального навчання важливе значення має підготовка спеціалістів, котрі повинні володіти багатосторонньою компетентністю, включаючи предметну, мовну, загальнопедагогічну (дидактичні, комунікативні, організаторські вміння), додаткову компетенцію, значення якої часто недооцінюється [15, с. 230].

Зважаючи на нестабільне політичне та соціальне становище в нашій країні, зумовлене незрілістю суспільства, проблемами визначення мовно-го статусу, "багатий досвід канадського багатокультурного суспільства може бути взятий до уваги вітчизняними політиками, управліннями та науковцями" [13, с. 238].

Факти свідчать, що канадський досвід стосовно здійснення цілеспрямованої політики багатокультурності в країні та зміни ставлення людей до неї повністю виправдав себе. Канадське суспільство справді змінилося у своєму сприйнятті культурної мозаїки та ролі іммігрантських та інших недомінуючих груп серед загалу населення. В країні існує низка механізмів та інструментів, які забезпечують здійснення можливості розподілу влади між представниками більшості та меншинами.

Підкреслимо ще раз вищезгадану тезу про те, що толерантність й терпимість – єдиний принцип, який лежить в основі відносин між представниками різних культур Канади [14, с. 218].

Говорячи про феномен багатокультурності в Україні, варто відзначити його політичний сенс. Адже саме розуміння необхідності єднання в країні на ґрунті консолідованої демократичної нації, спроможність політиків об'єднати усіх (українців і неукраїнців) на основі підтримки України як європейської держави і нації стимулює подальший стабільний й передбачуваний розвиток етнополітичних процесів в нашій державі [5, с. 35].

Перевага власне "канадського шляху" розвитку полягає, передусім, у тому, що становлення Канади як держави відбувалося шляхом мирної еволюції у складі Британської імперії. Разом з тим канадські політики, які стояли біля витоків канадської державності, вважали за необхідне мати самодостатню державу. Розвиток канадської національної ідеї "єдності у розмаїтті" знаходить своє віддзеркалення і в складних етнополітичних процесах об'єднаної Європи. Канадці глибоко усвідомлюють роль політики багатокультурності у процесі глобалізації. На сучасному етапі відбувається переосмислення понять ідентичності та етнічності саме у контексті цього процесу.

Населення цієї країни все більше усвідомлює той факт, що багатокультурність є фундаментальною, основою прерогативою їхньої держави і такою, якою канадці по праву пишаються.

Подальший розвиток законодавства України про національні меншини нині відбувається у відповідності з міжнародно-правовими стандартами у даній галузі і має стати важливим чинником вдосконалення власної системи гарантування і захисту прав національних меншин.

Література:

1. Богатирець В. В. Федеральна політика багатокультурності та українська спільнота Канади / Історико-політичні проблеми сучасного світу. – Чернівці : Рута, 2011. – С. 137-145.
2. Богатирець В. В. Культурний плюралізм: ідеологічні, правові засади та українські реалії. Форум: суспільно-політичний журнал. Україна і світ: моральний досвід і прагматика інтересів. – Чернівці : Золоті литаври, 2009. – С. 65.
3. Василенко А. М. Канадська багатокультурність та становлення етнополітичного права. – Одеса : часопис Національної юридичної академії, 2011/6. – С. 56.
4. Волкова О. М. Співвідношення категорій природного та позитивного права: сучасні погляди та концепції. – Часопис Київського університету права, 2009/4. – С. 28.
5. Гудзик І. П. Поліетнічність країни та формування позитивного образу співвітчизника. Збірник статей за матеріалами конференції "Політ-культурна освіта в країні". – Київ : Видавництво "Світ знань", 1999. – С. 35.
6. Муцький П. П. Етнополітичне законодавство: проблеми і перспективи розвитку. – К. : Наукова думка, 2008. – Вип. 3. – С. 97.
7. Надолішній П. І. Етнонаціональний фактор адміністративної реформи в Україні. – К. : Видавництво УАДУ, 1998. – С. 264.
8. Слоновьська О. Б. Теоретичні засади багатокультурності та світовий досвід. – Житомир, збірник наукових праць військового інституту радіоелектроніки ім. С. П. Корольова, 2007. – С. 68.
9. Товт М. О. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку). – Ужгород : ІВА, 2009. – С. 154.
10. Barik H., Gaudino V., Swain M. Canadian experiment in bilingual schooling in the senior grades: The Peel study through grade ten. – Toronto : Ontario Institute for Studies in Education, 2007. – 94 p.
11. Canada Government of Canada Website "Canadian Multiculturalism Act, 1988" // laws.justice.gc.ca/en/, C. 187, /32217.html.
12. Dragojevic Sanjin. Culture of Peace and Management of Cultural Diversity. Conceptual Clarifications. / CULTURELINK. – 1999. – Vol. 10. – № 29. – 137 p.
13. Freire Paulo Pedagogy of Freedom, Ethics, Democracy and Civil Courage. – NY & Oxford, 2008. – 238 p.
14. J. Hartley. Multiculturalism. / J. Hartley, O'Sullivan/ e. a. (eds). Key Concepts in Communication and Cultural Studies/. – Routledge, London, 2004. – 218 p.
15. P. McLaren. Revolutionary Multiculturalism: Pedagogies of Dissent for the New Millennium. – London: Westview Press, 2011. – 230 p.